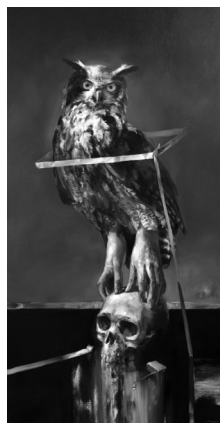

PRITZ PÁL

A BARBAROSSA-TERV – A MÁBÓL

A história bizonyosan a felejtés története is. Vajon ki emlékszik mostanság már a nyolc és fél évtizede megtörténtre? (Persze nem Fellini a mostani téma.) Amikor az erősen véleményformáló *Times* magazin 1938-ban Adolf Hitlert választotta az év emberének. Ami – ne köntörfalazzunk – pontosan tükrözötte káprázatos sikereit. Miközben természetesen semmit sem tükrözhetett az 1945-ben majd bekövetkezőből. Amikor – történelmi mértékkel mérve csupán porszemnyivel odébb – a nemrégén még az év embere olyannyira a mélybe hullott, hogy elégetett földi maradványait is gondos kezek feltalálhatatlan helyre lapátolták. (Nehogy egyszer zarándokhellyé váljon. Sejtettek valamit, ami most itt kísért kertünk alatt.) Hiszen a második világégés mintegy 55 millió pusztulásának nem csekély mértékben ő, az ő rendszere, az ő birodalma volt az okozója. E meredélyek között járva is óvjuk meg magunkat – és a tisztelt Olvasót – a szokványos hibáktól. Tehát se a személyiség szerepét nem növeljük valótlanná – közben jól tudom, feleslegesen papolok –, és öklünket se rázzuk arra a rendszerre, amelynek a Führer (az egyik) formálója és egyben első helyre verekedett reprezentánsa volt.

Ha jót akarunk, akkor mindezt a maga történelmi gyökérzetével egybefogva adjuk elő. Azt tesszük.

**A Szovjetunió elleni
támadás tervét, a híres
„Fall Barbarossát” a
Führer 1940. december
18-án írta alá. Hitler
természetesen jól
ismerte Napóleon
1812. évi oroszországi
hadjáratának
mementóját, figyelmeztető
üzenetét...**

Emlékezzünk

■ Amikor most fejet hajtunk azok emléke előtt, akik nyolc évtizede ember-telen körülmények között a Don-kanyarban küzdöttek, fagyoskodtak, megnyomorodtak, sokszor már ott a sírba szálltak, *nem hadász-vadász módra* mondjuk fel a leckét a Führer által 1940. december 18-án aláírt Fall Barbarossáról, vagyis a Szovjetunió megtámadását elrendelő dokumentumról. Az internet korában élünk. Amely áldást és átkot hozott ránk. Következőleg ne terheljük e jeles orgánum, a *Korunk* ugyancsak véges terjedelmét olyasmiknek az elmondásával, amit ma már akár egy ügyesebb, értelmesebb középiskolás diák is a világhálón könnyedén fellel, elolvashat. Beszéljünk inkább a nagyon is ide tartozó, és mégis az időben nagyon messzire nyúló előzményekről. És írjunk annak okáról is, vajon Hitler miért merevedett Budapesten szemben szfinxszerű rejtélyességbe éppen akkor, amikor a Szovjetunió – minden elvakultsága mellett is bizonyosan ott volt a zsigereiben – reménytelen legyőzésére készült? Az az Adolf Hitler lett e téren tétlen, aki 1938-ban Csehszlovákia szétverésében kifejezetten kitüntetett (no, meg maradék állami létünket könnyedén a bőrünkre kockáztató) szerepet szánt Horthy Miklós Magyarországnak. És hasonló forgatókönyv szerint járt el 1941 tavaszán a királyi Jugoszlávia felszámolásában is. Felelünk arra is: ha így viselkedett 1941 júniusában, akkor fél esztendővel később miért lesz majd merőben más? Hiszen ekkor ismét ugyancsak cselekvővé válik Magyarországgal szemben. Nem nyugodott meg, amíg emberei (Joachim von Ribbentropot, majd Wilhelm Keitel-t küldte a nyakunkra) révén el nem érte, hogy megállapodás szülessen a magyar második hadsereg, vagyis a honvédség java keleti frontra küldéséről.

A gyökerek

■ Az európai népek összefogásának, közös államszervezetbe integrálásnak gondolata a 14–15. században sarjadt ki, a 17. században pedig már megfogalmazódnak olyan elképzelések, amelyek ezt az integrációt – a német etnikum kiváló tulajdonságai okán – német vezető szereppel kötötték egybe. Az igényelt szerep sokáig kizárólag „csak” Közép-Európára, illetve később is elsősorban erre a térségre vonatkozott. E térségnek a különböző alrégióiban már a 11. századtól német telepések jelentek meg, akik új hazájukban általában a termelési kultúra fejlesztésének, a civilizációs áldások terjesztésének voltak az úttörői.

Gottfried Wilhelm von Leibniz, Emmanuel Kant, Gottfried von Herder, Gottlieb Fichte írásaiban már megfogalmazódnak ezek a gondolatok. A Berlin Bagdadon át a Perzsa-öböllel összekötő – sok évtizedes munka nyomán 1940-re elkészült – vasútvonallal a német imperializmus a délkeleti térségek felé nyújtja ki a csápjait. Azon nemzetiszocialista elgondolások, hogy Európa Németországgal azonos, szintén eszmetörténeti gyökérzetűek: a német etnikum joga és kötelessége a nagy államszervezeti alakzat létrehozása.

A 19. század a liberalizmus diadalmaskodásának százada, ám a szabadság, testvériség, egyenlőség eszméjének bajnokai a népek közötti kapcsolatokban korántsem voltak mindig következetesek. Például az 1848-as frankfurti nemzetgyűlés egyik képviselője a térség német megszervezését már azzal is

indokolja, hogy a Duna mentén a németektől délre lakó népeknek „sem igényük, sem hajlamuk nincs a függetlenségre”, egy másik honatyja pedig azt hirdette, hogy „ezek a népek csak a német nép befolyása alatt képesek önálló nemzeti életre”.

Az újkonzervativizmus megjelenésével a Mittel-Europa gondolköre a pángermanizmusban kapott újabb lendületet. Ez még kevésbé kecsegtette jóval az itt élő népeket, és általa még közelebb kerülünk a náciizmus világához.

Paul de Lagarde, a német konzervatív gondolkodás egyik reprezentatívja a nemzetiszocializmus előzményéhez legalább annyira hozzátartozik, mint a gyakran emlegetett Houston Stewart Chamberlain, a maga *A XIX. század alapjai* című, 1899-ben publikált fajelméleti munkájával. Lagarde-nak Hitlerre gyakorolt hatását, jelentőségét az is mutatja, hogy könyvtárában fő műve, a *Német írások* két példányban is helyet kapott.

Hitler e munkából látható egyetértéssel azt a részt jelölte meg, ahol Lagarde a belső forradalom elkerülhetetlenségét sugallja, majd annak megtörténte után így prófétál: „Németország összes ereje állami akciókban fog kifejezésre jutni, és az állam nem a nemzet szolgálya lesz, hanem a nemzet urává és szurrogátumává válik.” Hitler és nemzetiszocialista „forradalma” valóban ezt a programot valósította meg, ennek az államnak a birtokában tudta a totális diktatúrát kiépíteni.

Lagarde is a térség minden németjének egyesítését tűzte a zászlajára. Az Anschlusson túl Orosz-Lengyelország elfoglalását, Nagy-Németországot szorgalmazott. A nem német ajkúaknak – a megérkező és germanizáló telepesekekkel szemben – szolgaszerepet szánt. A zsidókat, ha nem is Madagaszkárra, de Palesztinába akarta kitelepíteni. Lagarde-től mi, magyarok is megkapjuk a magunkét. E tehetségtelen nép – így Lagarde – a kelták példája nyomán fog a Kárpát-medencéből eltűnni. Lagarde az annak idején, majd később is számos ízben megfogalmazott tételt önti szavakba, amikor azt írja, hogy „a magyarok a szellemi élet terén sohasem alkottak semmit”. Hitler egyetértően húzta alá azt a részt is, ahol az olvasó arról tájékozódhatott, hogy „a magyarok, csehek és az Ausztria jogara alatt élő hasonló nemzetiségek terhet jelentenek a történelem számára”.

Megszületik a döntés

■ Hitler 1940. december derekára – a Franciaország felett 1940 júniusában aratott káprázatos siker birtokában és ugyanakkor az Anglia ellen eltervelt invázió sikere mind távolabbi időbe tolódása miatt – türelmetlenné vált. Megérlelődött benne, hogy vállalja a kétfrontos háború fantasztikus kockázatát. Vagyis leszámol a Szovjetunióval, mert ez az ország Anglia „szárazföldi kardja”. Ha kiveri London kezéből ezt a kardot, akkor már könnyebben tud majd a csodálva gyűlölt britekkel elbánni. A Szovjetunió elleni támadás tervét, a híres „Fall Barbarossát” a Führer 1940. december 18-án írta alá. Hitler természetesen jól ismerte Napóleont 1812. évi oroszországi hadjáratának mementóját, figyelmeztető üzenetét. Bizott ellenben abban, hogy az időközben bekövetkezett technikai fejlődés sikereinek birtokában az újabb kudarc elkerülhető lesz. Arra alapozott, hogy még a félelmetes orosz tél beköszönte előtt győzedelmeskedik, vagyis nem kell találkoznia „Tél tábornok” rémével. Vakhitében nem számolt „Sár tábornokkal”, azzal a körülménnyel, hogy már

az őszi esőzések beköszöntével hadainak erejét az időjárás béklyózza meg. A helyes felismerés ellen hatott az is, hogy míg korábban vakmerő döntései meghozatalánál folyton a haderő irányítóinak ellenvetéseivel kellett szembeülnie, addig most már ilyen hangok egyszerűen nem hallatszottak. A korábbi ellenkezők helyére állítottak nem a jogos ellenérvek, hanem gyávaságuk miatt hallgatnak. Hitler természetesen arra törekedett, hogy a kétfrontos küzdelem minél kevésbé legyen ténylegesen kétfrontos harc. Ennek jegyében 1941. január 9-én formálisan is későbbre halasztatja a szigetország ellen korábban elrendelt partraszállás újabb előkészületeit, jól bevált álságos megnyilvánulásait tovább folytatva pedig mindent megtesz a Szovjetunió elleni hadjárat előkészületeinek elleplezésére. A Machtergreifung nyolcadik évfordulóján a berlini sportpalotában nagy beszédet tart, s ebben a támadás tüzét megint Angliára, arra az országra irányította, amelynek „államművészete” – úgymond – az első világháborút eredményezte, amelynek ő mindenki másnál többször nyújtotta ki békejobbját, de, sajnos, hiába. Pedig az angolok senkiben sem reménykedhetnek. Aki azt hiszi, hogy Angliának segíthet, annak tudnia kell: minden hajó, amely a német torpedók elé kerül, el fog pusztulni. Hitlernek annál is inkább megvolt az oka, hogy indulatosan támadja Angliát, mert magát a díszes rendezvényt is azért kellett szokatlanul késői időpontban, délután fél ötkor elkezdni, mert a német fővárost angol bombatámadás fenyegette. (Természetesen ismerjük az angol és a brit szó tartalmi közötti különbséget. Azért írunk következetesen brit helyett angolt, mert Adolf Hitlernek esze ágában sem volt világalomra törni, kellő szerénységgel ő beérte volna Németország európai hegemoniájával és egyben országa világhatalmi pozíciójával. Kimondottan csodálta mind az angolok, mind az Amerikai Egyesült Államok teljesítményét. Szóval neki elegendő lett volna egy kollaboráns London, egy vele egy húron pendülő brit nemzetközösség. Ahogyan elérte a franciák kezes együttműködését is, óriási eredményt zsebelt be. Gondoljuk meg: a hatalmas szervezetségű és erejű vilmosi liberál-imperialista Németországnak négy esztendő alatt sem sikerült elérnie azt, amit ő 1940. május–júniusában megcselekedett. Párizs bevétele után a németek annyi francia parfümöt zsákmányoltak, hogy Berlin utcáin a szél – Albert Speer írja világhíres emlékirataiban – e bódító illatot szárnyaltatta.)

Tényleg nem számított Moszkvával szemben a magyar részvétel?

■ Nagy tévedés lenne ilyesmit állítani. Helyes válasz soha nem születik helyes kiindulási pont megválasztása nélkül. Sok bölcsessége volt Pierre Norának, aki ismeretelméleti fejtegetéseiben a történeti elbeszélés elkezdésénél a *belépési pont* alapvető jelentőségét hangsúlyozza. Nos, onnan kell elindulnunk, hogy 1941 májusában, júniusában, vagyis a királyi Jugoszlávia szétverése/szétesése nyomán sok szempontból már nem indokolt trianoni országról beszélni. Hiszen milyen trianoni az, amely a valóban trianoninak majd a duplájára gyarapodott? Az 1938–1941 között bekövetkező országnyi területi növekedés révén nem csupán hatalmas magyar ajkú tömegek kapták vissza a hajdani Szent István-i birodalom jelentette fedelet, hanem rengeteg idegen ajkú is. (A kik ettől már többnyire messze nem voltak elragadtatva.) Az ország ismét soknemzetiségűvé vált. Úgy, hogy a velük szembeni mentalitás – hiába óvott Teleki Pál, a bölcs államférfi tőle – még annál is rosszabb

lett, mint ahogyan nemzetiségeinket a dualista korszakban kezeltük. Vastag alapja volt ennek is. Hiszen az utódállamok nemzetiségi politikája – még a sok szempontból valóban polgári demokratikus Csehszlovákiában is – cefe-tebb volt, mint amit ők anno a magyar uralom alatt tapasztaltak.

Ezzel együtt is 1941 májusára, júniusára nem tért vissza a volt magyar birodalom valósága. Amelynek a tényét egyébként – tudjuk, aranyos – még belülről is sokan elvitatják. Való igaz, hogy az a nagyhatalom, amelynek – Hóman Bálint megfogalmazásában, s az őt utána verklizők dikciójában – három tengely mosta a partjait, az soha nem volt valóság. De e délibábozás a józan eszűek előtt nem takarhatja el: 1526 előtt Köztes-Európában, másként szólva Mittel-Európában, vagy Szűcs Jenő nevezetes esszéjére utalva a háromrégiós Európában, igenis létezett *regionális* hatalomként e közép-európai térségben magyar birodalom. Amely az 1867–1918 közötti dualista korszakban bizony feltámadt. (E tekintetben ne higgyünk az egyébként nagyszerű Németh Lászlónak, Szabó Dezsőnek, Bajcsy-Zsilinszky Endrének, Bibó Istvánnak és az ő utánuk verkliző nem keveseknek.) Mert az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharcnak bukásában is volt erre kisugárzása. E kisugárzás az abszolutizmus időszakában tényező maradt. Birtokában pedig a Deák Ferenc, Eötvös József, id. Andrássy Gyula nevével fémjelzett elit államférfiúi politizálásával a bismarcki Poroszország befolyásával, s messze nem utolsósorban az akkora már sok súlyos vereséget szenvedett Ferenc József kialakult hajlékonysága kamatoztatásával 1867-ben megszületett az a kiegyezés, amely Bécs–Budapest-központúvá formálta a Habsburgok birodalmát. Vagyis a magyarság egy korabeli európai nagyhatalomban jutott társnemzeti pozícióba.

Nos, ezért volt az, hogy a Szovjetunió megtámadása előtti pillanat már olyan helyzetben találta Magyarországot, amely nem tette lehetővé, hogy ebből a hadjáratból kimaradjon. Hitler pedig sokkal jobb taktikus volt annál, mintsem ne látta volna tisztán ezt a helyzetet. Jól tudta: ha ismét kér, ismét adnia kell. De többet már nem akart adni. Mert azzal saját maga alatt vágja a fát. Maga rongálja meg a szlovákok, románok, horvátok vele szembeni nagy előzékenységét: ők ugyanis azonnal beléptek a Szovjetunió elleni háborúba. Természetesen annak reményében, hogy az 1938–1941 közötti, számukra oly' hátrányos döntéseket hamarosan orvosoltatnak. Ezért tudta a Führer, hogy elég volt már az egyébként számára messze nem rokonszenves, társadalmi berendezkedésében kimondottan megvetett népséggel szembeni „jóságoskodásából”. Tudta, ez az ország kényszerpályán mozog, az pedig a malmára hajtja a vizet.

E helyzetnek nem csupán e kül-, de a belpolitikai tényezői is hatalmas nyomás alá helyezték – az egyébként messze nem kötéldegetű – Bárdossy László magyar királyi miniszterelnököt. Akit döntően nem becsvágya, hanem balsorsa emelt ebbe a székbe. Aki magas állásában sem vesztette el önismeretét. Következőleg nem képzelte magát államférfiúnak. Tudta, hogy csupán köztisztviselő. Természetesen rangot jelent köztisztviselőnek lenni. Ám a helyzet kruciális voltához kevés volt pedánsan tisztviselni. Ráadásul Bárdossy negyed esztendeje sem volt még kormányfő. A fejére majd halált hozó perében 1945-ben elképesztő őszinteséggel bevallja: egyszerűen nem volt tisztában, hogy milyen törvények hatálya alatt kellett volna cselekednie.

Azt természetesen tudta, hogy felelős magyar miniszterelnök. De a státus és a pozíció sokszor nem esik egybe. Számára kiváltképpen nem esett egybe. Olyan rendies mentalitású országnak volt a kormányfője, ahol e rendies jelleg az azóta elmúlt – pedig mekkora vargabetűket kanyarító – évtizedek sem fakították ki. Sőt... A kormányzó 1868-ban, ő 1890-ben látta meg a napvilágot. Amikor Horthy Miklós 1920 márciusában leteszi államfői esküjét, akkor a kereken harmincesztendő Bárdossy László csak minisztériumi segédtitkár. Amikor miniszterelnök lesz, akkor a köztük lévő lebilincselően nagy korkülönbség súlyát számára tovább növelte az a tényező, hogy az 1920-ban sokak számára még oly nehezen elviselhető államfő időközben a magyarság szimbólumává emelkedett. Ráadásul tengerészként is katonáember, akinek véérébe ívódott, hogy a civileknél a katonák a különbek. Ezért is történhetett, hogy amikor június 26-án délben berontott hozzá Werth Henrik, a Honvéd Vezérkar főnöke azzal a „biztos” hírrel, hogy Kassát nem provokált szovjet légitámadás érte, akkor csak egy dolog vezette: le kell mosni a gyalázatot.

Bárdossy László pedig nyelt egyet – és igazodott. Feledte, hogy felelős magyar miniszterelnök. Felelőtlenül viselkedett. Hiszen neki – ha valóban felelős – csak egy útja marad: visszaadja megbízatását. Nem ezt tette, hanem összehívta kormányát. Bárány népe persze, hogy tudta a dolgát. Bárdossy László pedig másnap a Házban – felettébb foghíjas padsorok előtt – bejelentette, hogy a történetek után Magyarország hadiállapotban lévőknek tekinti magát a Szovjetunióval.

Adolf Hitler már a délibábos jövőbe néz

■ A német katonák még fel sem tépték a szovjet állam határsorompóit, még folytak a támadás előkészületei, amikor a Führer – egész pontosan június 11-én – már a Barbarossa-terv sikeres végrehajtása utáni időkre történő felkészülést is meghatározta. Ha van dokumentum, amelyből pontosan meg lehet határozni, hogy a hadvezérként is magát csalhatatlanul nagynak gondoló, mert még mindig töretlen sikerek hullámán győztesen előreszárguló Adolf Hitler miképpen is akart az idővel versenyt futva a világ mennél nagyobb részének befolyásolójává válni, akkor minden bizonnyal ez az irat az.

A szovjet-orosz haderő legyőzése nyomán – olvashatjuk – Németország és Olaszország uralja majd katonailag az európai szárazföldet. „Egyelőre” az Ibériai-félsziget nélkül – írja a dokumentum, s ezzel Hitler tulajdonképpen kendőzetlen nyíltsággal kimondja: belátható időn belül egész Európa urává akar válni. Hiszen a valójában csak propagandaszólamként létező Berlin–Róma-tengelyen belül a németeké volt a túlsúly. A Führer minden bizonnyal azért akarta az Ibériai-félszigetet is közvetlenebb befolyása alá vonni, mert – Mussolinitól eltérően – Franco nem volt kellőképpen kezes szövetséges. Az európai térséget ekkor már semmiféle komoly veszély nem fogja fenyegetni, biztonságának megőrzéséhez pedig kevesebb haderőre lesz szükség. E megállapításhoz hozzátartozik egy olyan félmondat is, amely „a még tekintetbe jövő támadó operációkra” utal. Ez bizonyosan az Ibériai-félsziget meghódítása szándékaként értelmezendő. Hitler „belátható időn belül” Spanyolországot választás elé akarta állítani: hajlandó-e az angolok Gibraltárból történő kiűzéséhez csatlakozni, vagy sem. Mivel Madrid vonakodását Hitler

nagyon is kézenfekvőnek láthatta (meglehetősen rossz emléket őrzött a Francóval 1940 októberében történt találkozójáról), ezért készül eleve a fegyveres út igénybevételeire is.

A vichyi Franciaországot Hitler hosszabb távon biztos és igencsak fontos feladatok ellátására kész és képes szövetségesnek gondolta. Az észak-afrikai háborút segítségével akarja megnyerni, a Földközi-tenger nyugati részén lévő brit flotta mozgásterét vele együtt akarja tovább korlátozni, sőt még Afrika északi és nyugati partjait és vele kooperálva akarja az angolok támadásától megvédeni.

A Szovjetunió legyőzése révén Hitler arra is számít, hogy megnövekedett hatalma birtokában Törökországra és Irakra olyan nyomást tud gyakorolni, amely révén ezek az országok segítségére lesznek az Anglia elleni küzdelemben.

A keleti villámháború biztos sikerében bízva már az esztendő késő őszen, a bekövetkező télen a Wehrmacht elé az alábbi stratégiai feladatokat állítja: a Földközi-tengeren és az Elő-Ázsiában lévő brit pozíciók ellen összpontosított támadást kell indítani. Ennek egyik elemeként a Líbiából Egyiptomon át kibontakozó német–olasz támadásnak a Szezei-csatornához kell eljutnia. Novemberre az előkészületeket be kell fejezni, és ennek keretében az Afrikában harcoló német hadtestet személyileg és anyagilag a lehető legjobb állapotba kell hozni annak érdekében, hogy újabb nagyobb német egységeket ne kelljen Észak-Afrikába küldeni.

Számolva azzal, hogy az angolok meg fogják erősíteni Közép- és Közép-Keleten pozícióikat (és természetesen magát a Szezei-csatornát is), az említett összpontosított támadás keretében a másik német hadműveletet Bulgáriából Törökországon keresztül kell kibontakoztatni annak érdekében, hogy a Szezeben lévő angol hadállásokat Keletről is megtámadhassák.

Végül, ha a Szovjetunió összeomlása megteremti a feltételt, akkor a Kaukázuson túli területekről egy motorizált expedíciós hadtesttel – a Bulgáriából induló erőkkal együttműködve – meg kell támadni Irakot.

A Franciaország felett aratott győzelem minél teljesebb kiaknázására, illetve Anglia pozíciójának gyengítésére Hitler 1940. november 27-én rendelte el a Gibraltár feletti ellenőrzés megszerzését célzó Felix-hadművelet előkészítését, amely akkor azonban nem járt eredménnyel. Az áthidalhatatlan nehézségek miatt az előkészületeket 1940. december 12-én leállították. Most – feltételezve a Szovjetunió gyors bukását – a keleti hadműveletekkel együtt ismét szőnyegre hozza ezt az ügyet is. A szoros feletti ellenőrzés megszerzése nyomán Spanyol-Marokkóban „csak” abban a mértékben akar szárazföldi csapatokat állomásoztatni, amennyire azt a Gibraltár feletti ellenőrzés biztonsága indokolttá teszi. Másként fogalmazva, ez természetesen a Spanyol-Marokkó feletti befolyás megszerzését is jelenti, hiszen csak annak birtokában van értelme az ottani tengelycsapatok állomásoztatása mérlegelésének. A kollaboráns Franciaországra történő támaszkodás gondolata szintén vörös fonálként húzódik végig a dokumentumon. Ez érthető is, hiszen minden sikere ellenére is Hitlernek jól kellett tudnia, hogy a németek erejének is megvannak a maga vaskos korlátai. A Gibraltár elfoglalására szőtt előző évi tervek kényszerű feladásának emléke is elevenen élhetett benne. Franco langyos magatartása is felértékelte a szemében a vichyi kormányzatot. Ezért fogalmaz úgy ebben a dokumentumban, hogy Észak- és Nyugat-Afrika partjainak védelmezésén túl nyugat-afrikai angol

gyarmatok megszerzése, valamint a De Gaulle által ellenőrzött területek feletti uralom visszaszerzése Vichy feladata, és ehhez szükséges a kollaboráns Franciaország megerősödése.

A Földközi-tengeri pozíciók elleni, három irányból összpontosított támadás mellett a keleti hadjárat befejeződése után teljes erővel ismét hozzá kell fogni a hadiflotta és a légierő együttes alkalmazásával a szigetország ostromához. A partraszállás céljára kell majd minden erőt összpontosítani, mert a sikeres invázióval Hitler kettős célt akart elérni: mind a szigetországot, mind pedig a világhatalmat összeroppantani. Arra a kérdésre, hogy mikor indul majd e gigantikus vállalkozás, végül a Führer kitérően válaszol: „még nem látható”. Vajon pillanatnyilag maga is visszarettent, vagy csupán arról van szó, hogy az egészen pontos kezdési időpontra vonatkoztatja a bizonytalanságot? – Megkockáztathatónak véljük, hogy mindkét felelet helyességét mérlegelni kell. Saját magát is erősíthette akkor, amikor mindennek kapcsán azt mondja, a legnagyobb hatást akkor érnék el, ha egyszerre támadnának a Gibraltárban, Egyiptomban és Palesztinában. Ez valójában már nem is három, hanem négy irányból való támadást jelentene, hiszen a Szezei-csatornánál lévő brit állásokat mind Egyiptom, mind Törökország irányából érte volna a csapás.

A nagyon is határozottan induló utasítás a vége táján jelentős mértékben elbizonytalanodik. Az utolsó bekezdésben Hitler arra kéri a fegyvernemek főparancsnokait, hogy ezen „előzetes szándékok” után tegyék meg „gondolati” és „szervezeti” előkészületeiket, majd annak eredményéről „kellő időben” tájékoztassák őt annak érdekében, hogy „végleges” utasításait – igaz: még a keleti hadjárat idején – kiadhassa. S végül arra is fel kell figyelniük, hogy magát a dokumentumot nem Hitler, hanem Walter Warlimont vezérőrnagy, a haderő-főparancsnokság vezetési törzsének helyettes vezetője írta alá. Az 1939 áprilisa és 1945 áprilisa között kiadott 75 hadsereg-főparancsnoksági utasítások közül saját kezűleg Hitlert 33-at írt alá, a többi a főparancsnokság egyes vezetői látták el kézjegyükkel, írták alá.

1941. június 22-én a Szovjetunióra 153 német és 29 szövetséges hadosztály támadt. A június 11-i utasítás azzal számolt, hogy a győzelem után a megszállási feladatok ellátására elegendő lesz 60 hadosztály, sőt még ezek egy részét is Hitler elvonhatónak vélte az összpontosított támadás Kaukázuson túlról kibontakoztatandó eleméhez. A támadás előtti napon Mussolinihez intézett levelében a Führer ugyan azt írta, hogy a döntés révén lélekben felszabadult, mert a Moszkvával 1939 augusztusában kötött szövetség „igen gyakran kínos volt” számára, mert „valamilyen módon szakítást jelentett mindennel”, politikai pályafutásával, koncepciójával, korábbi kötelezettségeivel, mégis mielőtt e teher nyűgét vette a nyakába. Mert az állandó harc, az állandó küzdelem volt az életeleme, számára a béke tartós állapotként nem is létezett. A hadvezér Hitler még el sem kezdte azt a nagy háborút, amelybe majd – népét is szakadékba taszítva – belepusztul, s már a még nagyobb térségeket érintő háborúról vizionált. Ekképpen tehát a második világháborús német béketerveknek nincsenek szilárd körvonalai.

■ A tervezetéseket a valóság vastagon megmászította. Bár 1941. október 2-án a Wehrmacht Moszkva bevételére lendült támadásba, s olyan közel kerültek a győzelemhez, hogy a fagyoskodó német tisztek távcsővein már a Kreml tornyai is láthatóvá váltak, a villámháborús stratégia a szovjet főváros előtt mégis elbukott. (Itt is érdemes egy pillanatra megállnunk. Mert majd 1945 utáni sorsunkat befolyásoló dolog történt. A majd győzedelmes szovjet vezetés olyan Európát akart, amelyben efféle csúfság többé nem történhet meg. A kelet-európai szatellitövezet kialakításának ez volt az egyik döntő mozgatója. Putyin február 24-i agressziójára nincsen mentség. De a magyarázatot a történelem – íme – tálcán szállítja. Csak a balgák és rövidlátók lantolnak arról, hogy nem lehet tanulni a históriából. Persze, hogy bőven akadtak, akadnak alulteljesítők. És holnap sem lesz másként.) A Vörös Hadsereg a védelemre három vonalat létesített. A még 1941 áprilisában Japánnal megszületett nemtámadási szerződés birtokában a távol-keleti katonai körzetből pihentebb csapatokat telepíthettek. Hatalmas kudarcuk a németeket arra kényszerítette, hogy szövetségeseiktől nagyobb áldozatvállalást követeljenek.

A villámháborús terv kudarca, Ribbentrop Budapestre érkezése

■ A Wehrmacht Moszkva alatti veresége, majd a Vörös Hadsereg ellentámadása Hitlert minden tartalék mozgósítására készítette. Ez húzta keresztül külügyminisztere tervét, aki magyarországi vadászatra készült. Minő fájdalom: december elején le kellett mondania a bizsergető időtöltést.

1942. január 6-tól 10-ig mégis Magyarországon tartózkodott. És annak keretében a vadászat is meglelt Mezőhegyesen. Arra pedig az államfő a meglepett Kállai Miklóst is meghívta. Mert ő akkor már kiszemelt új miniszterelnök volt.

Hadd ismerje meg a német külügyminiszter leendő partnerét.

Bárdossy László menesztéséről azért döntöttek, mert kormányzása néhány hónapjának külpolitikai mérlege maga volt a katasztrófa: hadiállapot három világhatalommal. A tervről ugyan Von Ribbentropnak szót sem ejtettek, de a német valamit megsejthetett. Különben miért szegezte volna ennek az egykedvű vidéki bajszos magyarnak azt a kérdést, hogy képes lenne-e hazája Romániával és Bulgáriával együtt milliós hadsereget a bolsevizmus legyőzésére mozgósítani? A váltással azonban az államfő és környezete még várt. Kállay Miklós úgyszólván nehéz örökséget kap. Mielőtt elküldik az egyre inkább tehertétellé váló miniszterelnököt, teljesítsen még további két feladatot.

Ribbentrop követeléseit szorítsa vissza a minimumra, és szavaztassa meg a kormányzóhelyettesi poszt létesítését elrendelő törvényt.

Újév napján a Führer levelet intézett Horthy Miklóshoz, amelyben a magyar hadsereg részvételét kérte a tavasszal induló nagy hadjárathoz. Ribbentrop javaslatának célja felől tehát Budapestten semmi kétség sem lehetett.

Ribbentrop egyszerűen volt bombasztikus, álságos és durva. Szájából csak úgy áradtak a nagy szavak a feltétlen nagy német győzelemről, a bolsevizmus 1942-ben bekövetkező bukásáról, ám hamar rátért az egész magyar hadsereg Szovjetunióba küldését célzó követelésre. A kormányfő megrökönyö-

dött arcát látván minden teketóriázás nélkül fenyegetőzésbe csapott át. A Führer méltányos és szenvedélyes természetét hozta szóba. Megtörténhetik – riogatta vonakodó vendéglátóját –, hogy ilyen körülmények között a Nagy Vezér egyáltalán nem fog számot tartani a magyar segítségre.

– Nem hallgathatja el – folytatta –, hogy egy ilyen elhatározás nagyon rossz hatást váltana ki a német közvéleményből, a pártból és a kormányból.

– Az áldozatvállalás nagysága – váltott megint hangot, látván, hogy Bárdossy a kompromisszum útját keresi, ő pedig blöffölt, amikor az egész hadsereget kérte – a magyar területi igények majdani kielégítésével lesz szoros kapcsolatban.

A tárgyalások során ezek a látszólag baráti hangok voltak a legveszedelmesebbek. Hiszen az adott körülmények között, amikor a német égisz alatt informálisan lassan új kisantantta szerveződő szomszédok Magyarországnál lényegesen nagyobb áldozatokat hoztak a náci győzelem oltárán, akkor reálisan aligha lehetett újabb területi változtatásokra számítani. Éppen ezért jelezte december elején Bárdossy László Hans Franknak, a németek által megszállt lengyel területek főkormányzójának, hogy a galíciai határmódosítási kérelem immáron tárgytalan. Így ezek a szavak burkolt fenyegetést tartalmaztak: akkor nem változtat Berlin a korábbi területi döntéseken, ha a magyarok megfelelően teljesítenek...

És Ribbentrop nem csupán katonát kért. Ismét szóba hozta a kőolajszállításokat, mert a novemberi pótlólagos évi 40 ezer tonnás igényből Bárdossy csupán egyszeri jelleggel 6 ezer tonnát engedélyezett.

Most a német követelés újabb 60-80 ezer tonnára vonatkozott. A magyarországi németek soraiból pedig 20 ezer fiatal besorozását szorgalmazza a fegyveres SS-be. A német nemzetiség jelentős részével már hosszú évek óta sok gond volt. Ezért olyan feltételekkel született meg az igenlő válasz, ami legalább nem növelte ezeket a problémákat. E szerint kizárólag népi németek sorozhatóak, tehát olyanok, akik a Volksbund tagjai. Minden esetben be kell szerezni a szülők írásos engedélyét. (Magyarországon akkoron 24 év volt a nagykorúság feltétele.) Berlinnek vállalnia kellett, hogy ezeknek a fiataloknak birodalmi állampolgárságot ad, mert azok a sorozással egyidejűleg magyar állampolgárságukat elvesztették. A leglényegesebb kérdésben azonban Bárdossy – hiába kiabált több alkalommal Ribbentrop – nem vállalta, hogy egyedül vagy esetleg a németekkel szemben teljesen képlékeny honvédelmi miniszterrel kettesben döntsön. Hiszen a német kérés, akár részbeni teljesítése is a miniszterelnöki külügyminiszter minimálprogramja csődjét jelentette.

S a *Népszava* karácsonyi számának üzenete – az első komoly népfrontos összefogás a kormány politikájával szemben – számára sem volt kétséges...

Többször tárgyalhatta a kérdést a kormánnyal, és Horthy jelenlétéhez is ragaszkodott. Ribbentrop végül magyarországi tartózkodása utolsó napján, január 10-én kapta meg – Horthy Miklós és Bárdossy László együttes tolmácsolásában – a számára nagy megkönnyebbülést hozó választ: Magyarország ugyan nem bocsáthatja rendelkezésre hadseregét száz százalékban a keleti hadjárat céljára, de hajlandó lehetőségeinek legszélső határáig elmenni, azaz a hadjáratban az eddiginél lényegesen nagyobb erővel részt venni. Január 20-án pedig megálljt Wilhelm Keitel, a Német Véderő Főparancsnokság főnöke a keretmegállapodás konkretizálására.

■ A Berlin melletti Wannsee nevű tónál 1942. január 20-án Reinhard Heydrich szervezte konferencia döntései ismertek, ellenben sok történész olyan iratot szeretett volna találni, amely perdöntő bizonyosság lenne arra, hogy az Endlösungra Hitler adta ki az utasítást. Jóllehet ilyen irat nem született, de Hitler több ízben nyíltan pusztulással fenyegette meg a zsidóságot. 1939. január 30-án a birodalmi gyűlés 885 képviselője előtt a Kroll-Operában tartott ülésén mondott két és fél órás beszédjében a weimari korszak, a versailles-i békerendszer szokásos ócsárlása után leszögezte: „Nem lesz addig nyugalom Európában, amíg a zsidókérdést ki nem kapcsolják.” A zsidóság vagy más népekhez hasonlóan szolid tevékenységet fog folytatni, vagy pedig előbb vagy utóbb „elképzелhetetlen mértékű válságba pusztul bele”.

„És egy dolgot szeretnék – folytatta – ezen a talán nem csupán számunkra, németek számára nevezetes napon mondani: életemben gyakran voltam próféta, és gyakran kinevettek. A hatalomért folytatott harcom idején elsősorban a zsidó nép fogadta hahotával jövendöléseimet, hogy egyszer majd Németországban az állam és a nép vezetését átveszem, és azután – sok egyéb mellett – a zsidókérdést is megoldom. Azt gondolom, hogy ez a harsogó kacaj időközben Németországban a zsidóságnak már a torkába fojtódott.

Ma ismét jövendölök: ha az európai és Európán kívüli finánczsidóságnak ismét sikerülne a népeket világháborúba taszítani, akkor nem a Föld belsejének vizsgálása, hanem az európai zsidó faj megsemmisítése lesz az eredmény.”

Éppen két, majd három esztendővel később tartott beszédeiben Hitler abban a hiszemben – és azt állítván – ismételte meg fenyegetését, hogy azt első alkalommal 1939. szeptember elsején, a világháború kirobbantásának napján tette meg. A tévedés nyilván a lélektani esettanulmányok gazdag tárházába is beleillik, mert a tények sokadszori önkényes értelmezése – ti. a „gonosz” erők vitték újból és újból őt az erőszak útjára, Lengyelország megtámadására is azért került sor, mert nem fogadták el „békefeltételeit” – előbb-utóbb az eredményezi, hogy az illető maga is elhiszi, amit másokkal akar elhíttetni.

Am nem csupán a hatalmon lévő Hitler beszélt a zsidóság tervezett elpusztításáról. Hitlernek az a Dietrich Eckart nevű, a húszas évek Németországában viszonylag neves költő és műfordító volt az igazi mestere, aki az obskuran antiszemita-nacionalista Thule-társaságnak volt a tagja, aki a világháború után még ide-oda bolyongó Hitlerre a társaság okkultizmusban is gyökerező eszmevilágát rásugározta. Ennek a termékeny együttlétnak lett az egyik eredménye az az 1924-ben megjelent Eckart-mű, amely valójában inkább Hitler műve. *A bolsevizmus Mózesről Leninig. Nevelő célú beszélgetés Adolf Hitlerrel* című könyv olyannyira Hitler gondolatainak foglalata, hogy Miskolczy Ambrus meglehetősen meggyőzően ezt tartja a későbbi Führer első könyvének. Ebben a beszélgetésfüzérben – sok hajmeresztő kijelentés után – a zsidók iskoláinak és diplomáinak felégetését javasló Mester szavaira, ekképpen reagál a mesterét nyilvánvalóan meghaladó Tanítvány: „Az égetés nekünk átkozottul keveset segítene. Így van ez! Ha nem lett volna egy zsinagóga sem, egy zsidó iskola sem, ha az Ószövetség sem készült volna el, a zsidó szellem akkor is jelen lenne és hatna. Kezdetől fogva itt van, és nincs zsidó, aki ne testesítené meg.”

Ez a szellem hatotta át a nemzetiszocialista rendszert, ezért következett be a holokauszt, amely a hadvezér Hitler „békeprogramjának”, háborús célkitűzéseinek szerves része volt. A Barbarossa-terv mindennek csak egyik eleme. E terv – és vele az egész – azért nem sikerülhetett, mert az angolszász világ megértette, amit manapság sokan nem értenek: a két totális rendszer közötti különbséget.

■ **JEGYZETEK (HELYETT)**

A fentiek szakmai megalapozottságáért a szerző közel hat évtizedes munkássága szavatol. Konkrétan főleg az alábbi könyveimre, azok jegyzetapparátusára, az abban található szakirodalomra hivatkozom: *Magyar diplomácia a két háború között*. Magyar Történelmi Társulat, Bp. 1995.; *Pax Germanica. Német elképzelések Európa jövőjéről a második világháborúban*. Osiris, Bp., 1999.; *Az a „rövid” 20. század. Történetpolitikai tanulmányok*. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 2005.; *Az objektivitás mítosza? Hazánk és a nagyvilág. 20. századi metszetek*. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 2011.; *A relativizálás elfogadhatatlansága. Hazánk és a nagyvilág*. Újabb tanulmányok. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Bp., 2016.

